

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2010

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ:

mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2010

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-039-5

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadm.pl

Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Pole obserwacji gospodarstw z regionu Małopolska i Pogórze.....	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	9
3.	Analiza wyników standardowych.....	10
3.1.	Wyniki standardowe według typów rolniczych	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	12
3.2.	Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	28
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	30
3.3.	Wnioski	44

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Użytkowanie ziemi w gospodarstwach rolniczych według typów rolniczych.....	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 5	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 6	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	12
Wykres 7	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 8	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	16
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 14	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych	17
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	18
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19

Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	22
Wykres 22	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	23
Wykres 23	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	23
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	24
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	24
Wykres 26	Struktura aktywów według typów rolniczych.....	25
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	26
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	27
Wykres 29	Struktura pasywów według typów rolniczych.....	27
Wykres 30	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 31	Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	28
Wykres 32	Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	29
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 34	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 35	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 36	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 37	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 38	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 41	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 44	Koszt nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	39

Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 50	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 51	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 52	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 53	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 54	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 55	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 56	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	43

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy ogółem (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (ang. Directorate-General for Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości krajów członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2008 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002” wynosiła co najmniej 2 ESU. Analizowane dane są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN liczącego w danym roku 129 758 gospodarstw towarowych w regionie Małopolska i Pogórze.

Celem analizy jest ocena sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2008 roku w regionie Małopolska i Pogórze.

Analizę wykonano dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

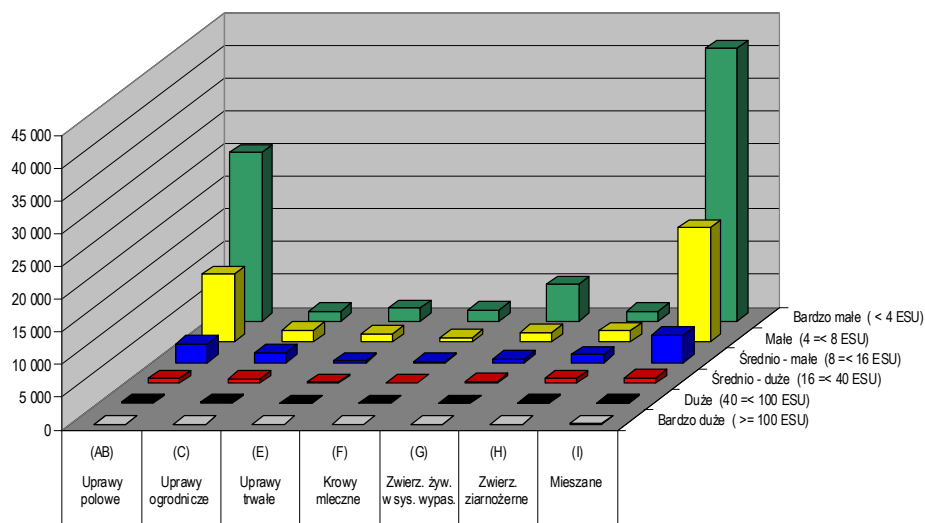
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych oraz regionów FADN. Rozkłady zostały zaprezentowane na Wykresach 1 i 2.

2.1. Pole obserwacji gospodarstw z regionu Małopolska i Pogórze

W regionie Małopolska i Pogórze przeważały gospodarstwa rolne o wyraźnie słabszej sile ekonomicznej, o wielostronnej strukturze prowadzonej działalności (gospodarstwa zaliczane do typu „mieszane”). Warto zwrócić uwagę na znaczny udział gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 16 ESU, specjalizujących się w uprawach polowych oraz gospodarstw bardzo małych wyspecjalizowanych w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym.

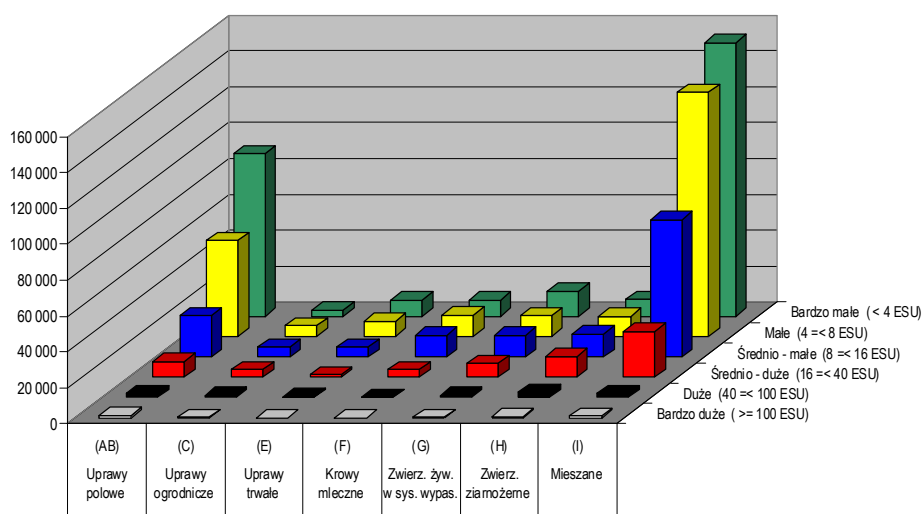
Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w polu obserwacji lokowała się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU (patrz: Wykres 2). Wśród nich dominowały gospodarstwa o mieszanych działalnościach oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt było mniej. Chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym (w tym krów mlecznych) był bardziej popularny niż trzody i drobiu razem wziętych.

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

3. Analiza wyników standardowych

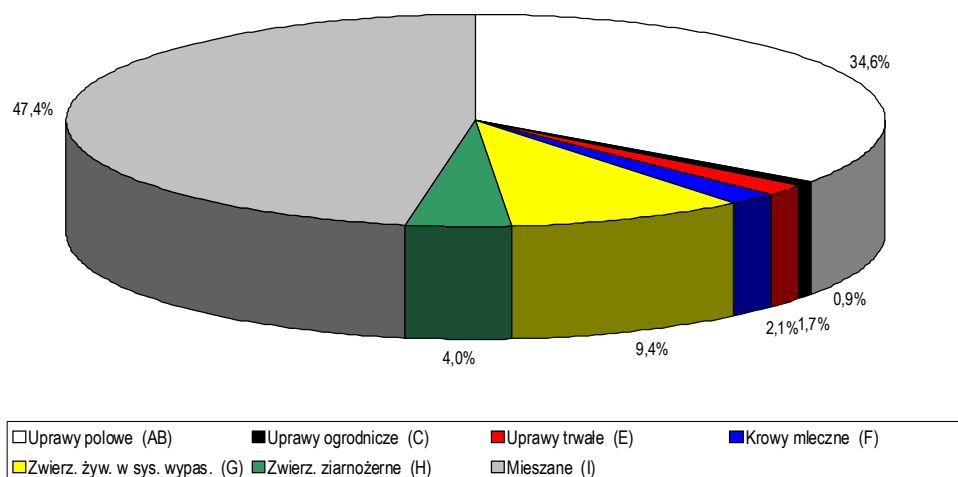
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej nadwyżki bezpośredniej, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

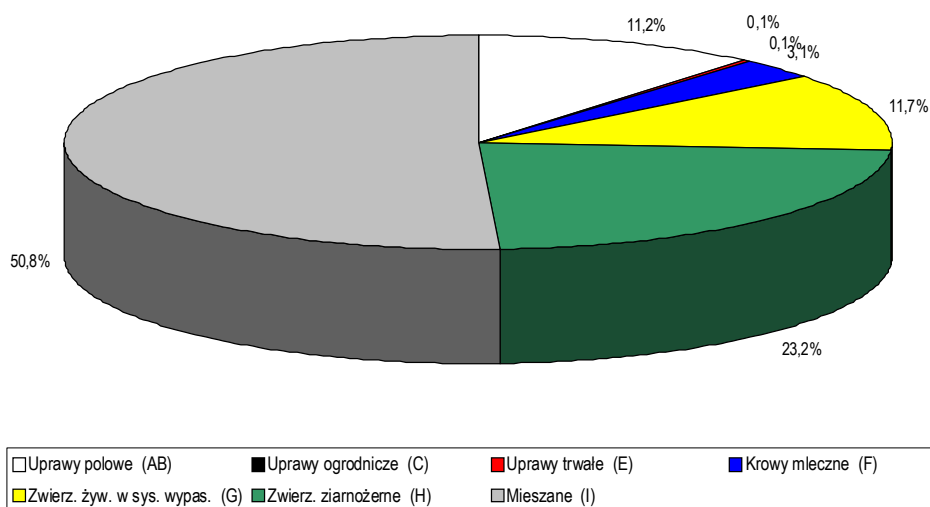
Wykres 3 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych posiadały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 47,4% i 34,6%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (poniżej 1%).

Wykres 3 Użytkowanie ziemi w gospodarstwach rolniczych według typów rolniczych

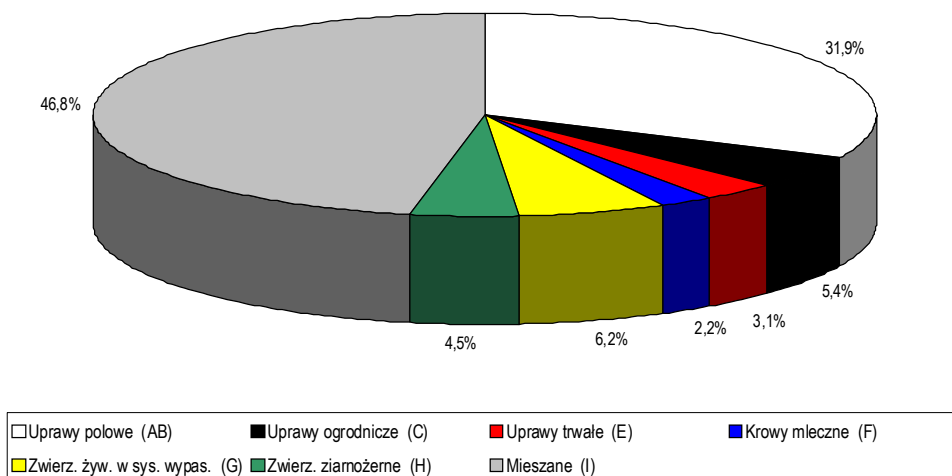
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 4 wskazuje, iż 50,8% pogłównia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza koncentracja pogłównia zwierząt wystąpiła w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (po 0,1%).

Wykres 4 Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

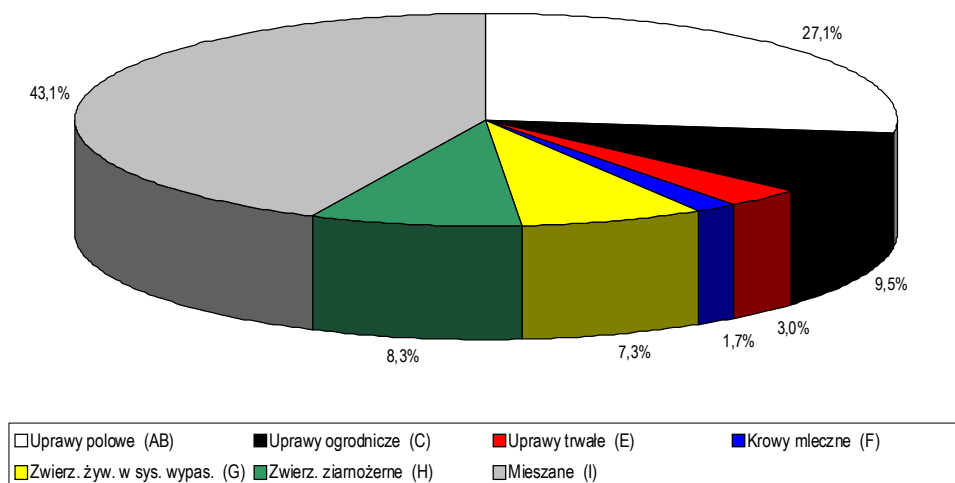
W typie mieszanym z produkcją roślinną i zwierzęcą znajdowało się ponad 45% osób pełnozatrudnionych. Znaczna liczba osób pełnozatrudnionych znalazła się w typie uprawy polowe (31,9%). Wykres 5 pokazuje, że typy rolnicze o większej specjalizacji absorbują znacznie mniej nakładów pracy (od 2,2% do 6,2%).

Wykres 5 Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) miały dwa typy rolnicze. Są to gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Udział ten wynosił odpowiednio 43,1% i 27,1%. Mniejszym udziałem w tworzeniu SGM cechowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (9,5%), w chowie zwierząt ziarnożernych (8,3%) oraz zwierząt żywionych w systemie wypasowym (7,3%). Pozostałe dwa typy łącznie nie przekroczyły 5% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

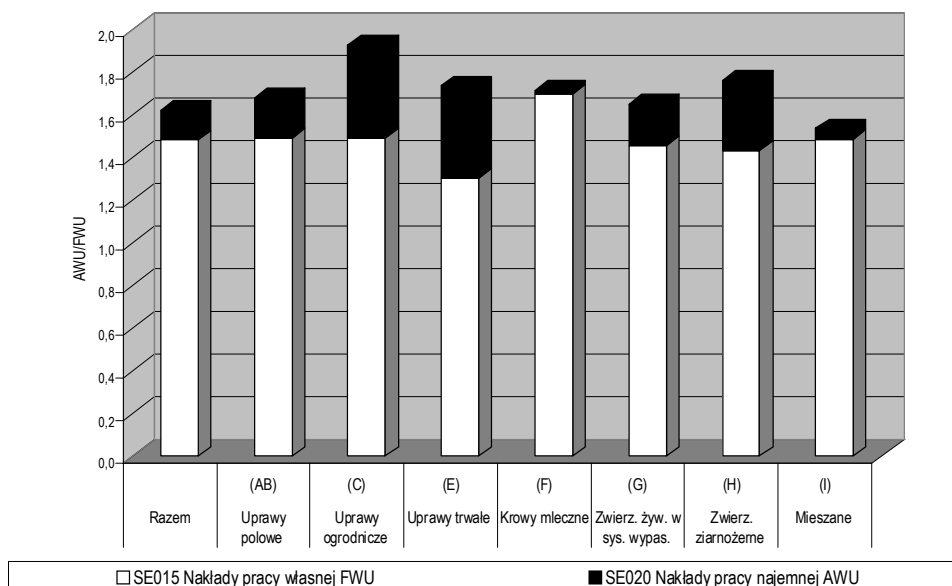
Wykres 6 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

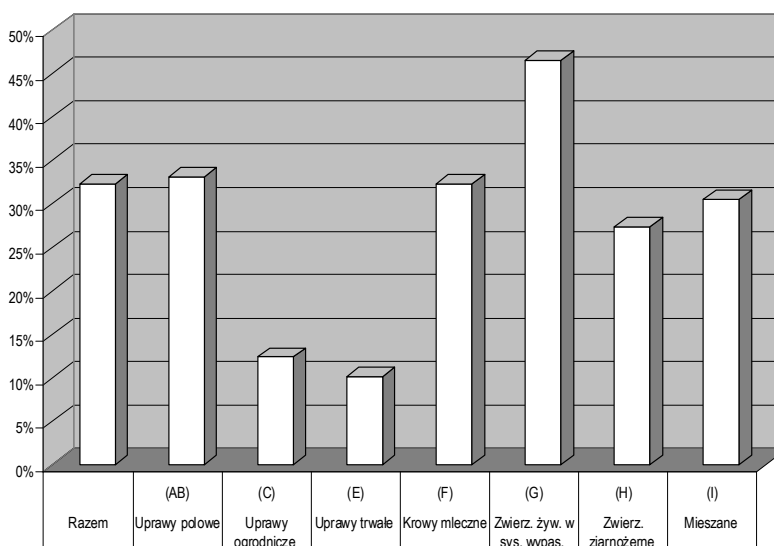
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych ponoszone były największe nakłady pracy, których podstawą jest praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się w granicach 1,5 FWU-jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

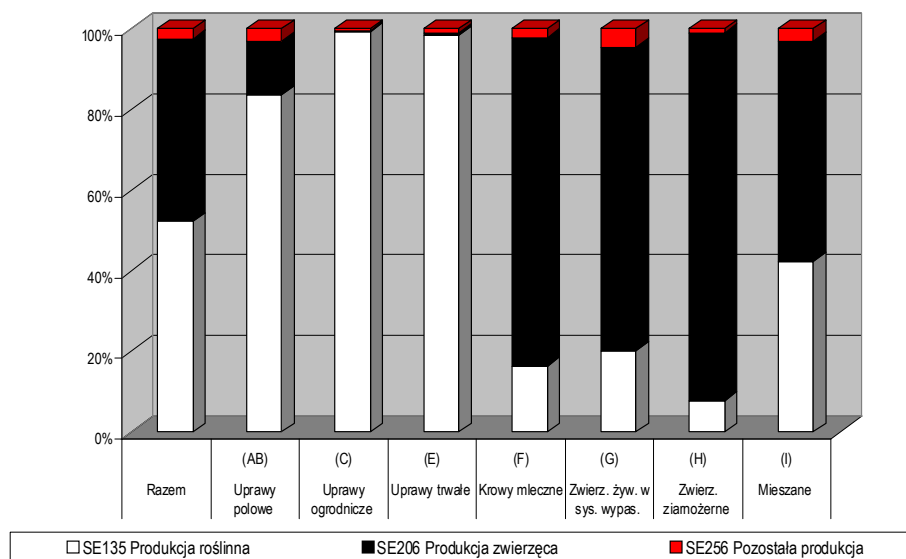
W analizowanych gospodarstwach dodzierżawa ziemi znacząco zwiększyła powierzchnię użytków rolnych będących do dyspozycji gospodarstw. Najwięcej (ponad 45%) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym, a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i ogrodniczych. Dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia inwestycje długoterminowe związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskały tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach mieszanych wartość produkcji roślinnej i zwierzęcej była porównywalna. Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej, a w pozostałych trzech typach niewielki udział produkcji roślinnej. Udział pozostałej produkcji¹ był na niewielkim poziomie we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 9).

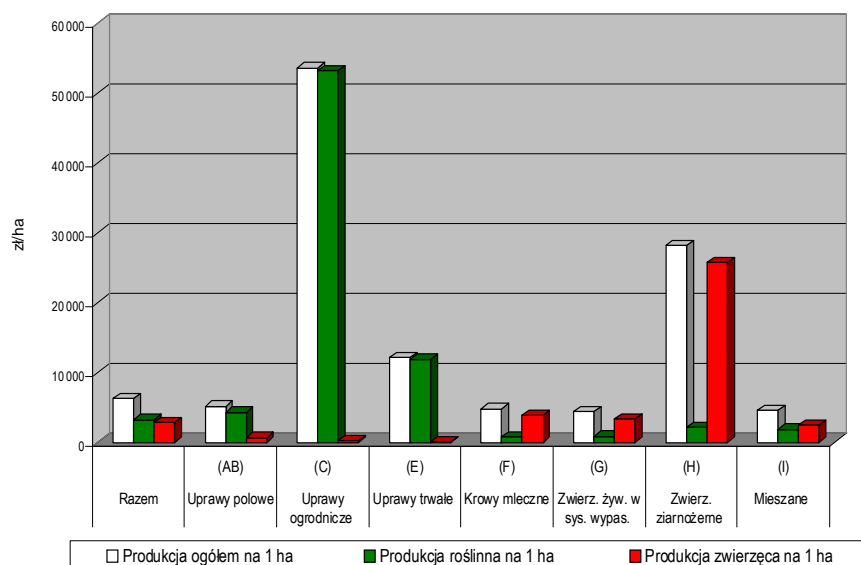
Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 10). Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie gospodarstw wytwarzana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, produkuje bez własnych użytków rolnych. Wysoka produktywność ziemi była także w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym.

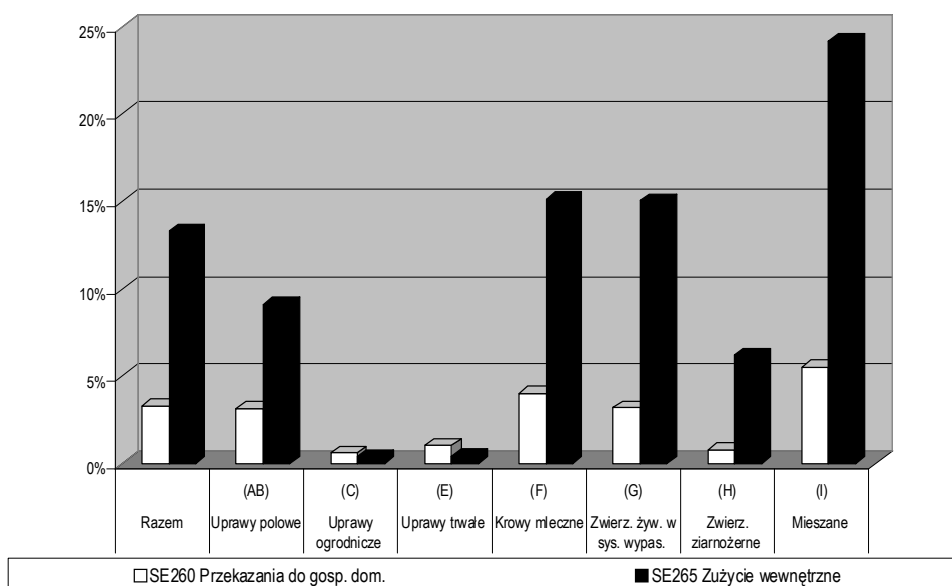
¹ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 10 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

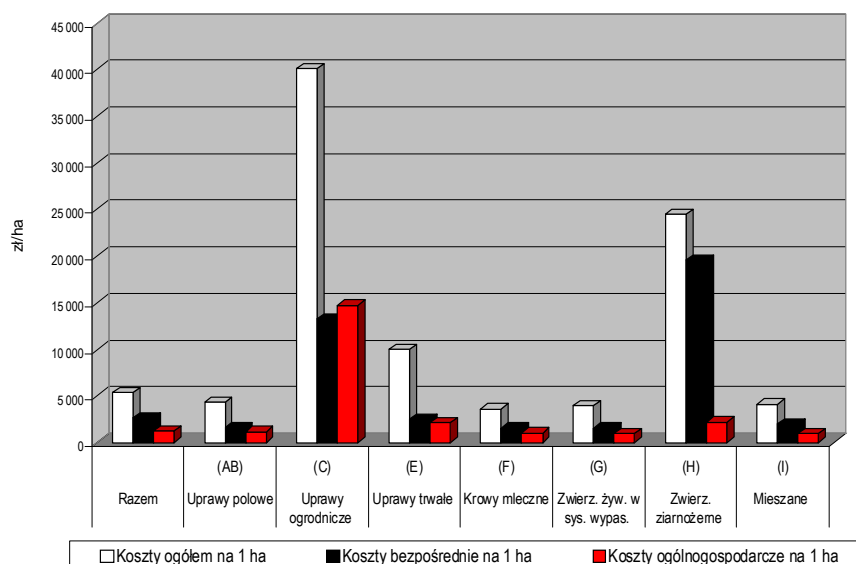
Zużycie wewnętrzne było większe (od 15% do około 25% produkcji ogółem) w gospodarstwach, w których występowały zwierzęta (typy F, G, I), a praktycznie nie wystąpiło w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Warto zauważyć, że gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych miały zużycie wewnętrzne na poziomie zaledwie 6,2%. Wynika to z faktu, iż specyfika produkcji wymaga zakupu pasz i mieszanek pełnoporcjowych dla zwierząt, a w znikomym stopniu wykorzystywane są pasze własne. Podobną prawidłowość obserwujemy analizując udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 11).

Wykres 11 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

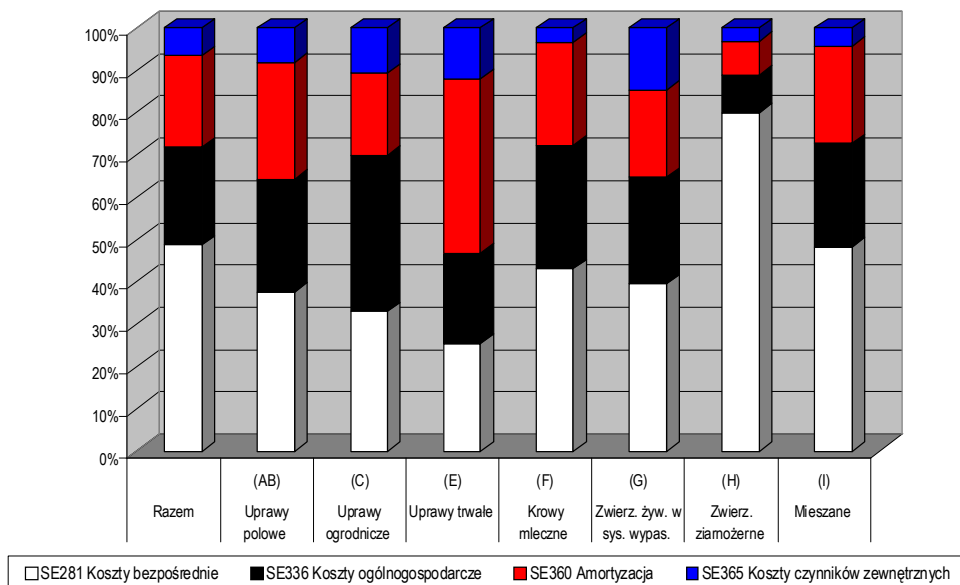
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 12). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze był wielokrotnie wyższy niż w pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Wyższą intensywnością produkcji charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych grupach wytwarza produkcję bez wykorzystania użytków rolnych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych, w pozostałych typach poziom kosztów ogółem był niższy od średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Małopolska i Pogórze.

Wykres 12 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

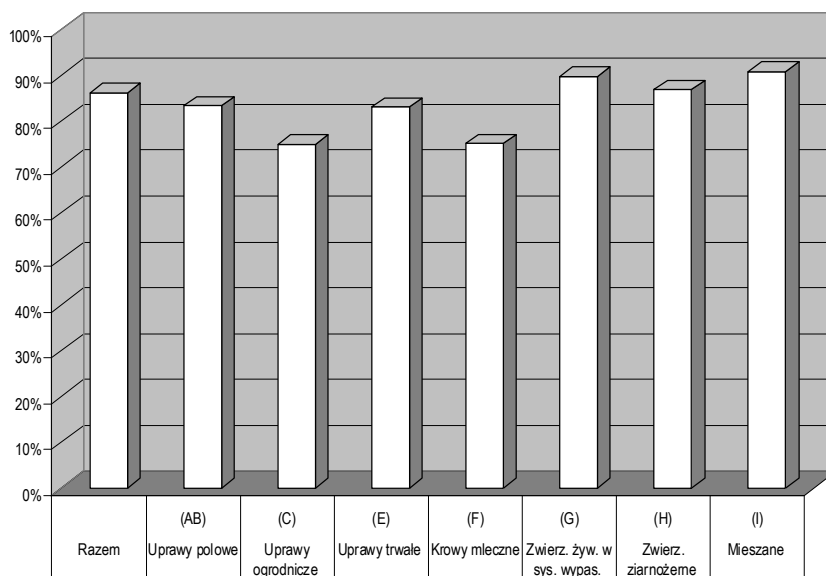

W gospodarstwach, w których występują zwierzęta można zauważyć znaczny (ponad 35%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, wynikają z wysokich kosztów opału i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych były na zbliżonym poziomie w typach F, H oraz I. W pozostałych typach były znacznie wyższe. Wynika to z faktu, że produkcja roślinna wymaga m. in. dużych nakładów pracy. We wszystkich typach gospodarstw rolnych zaobserwowano ponad 75% wskaźnik udziału kosztu w wytworzeniu 100 zł wartości produkcji (patrz: Wykres 13 i Wykres 14).

Wykres 13 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

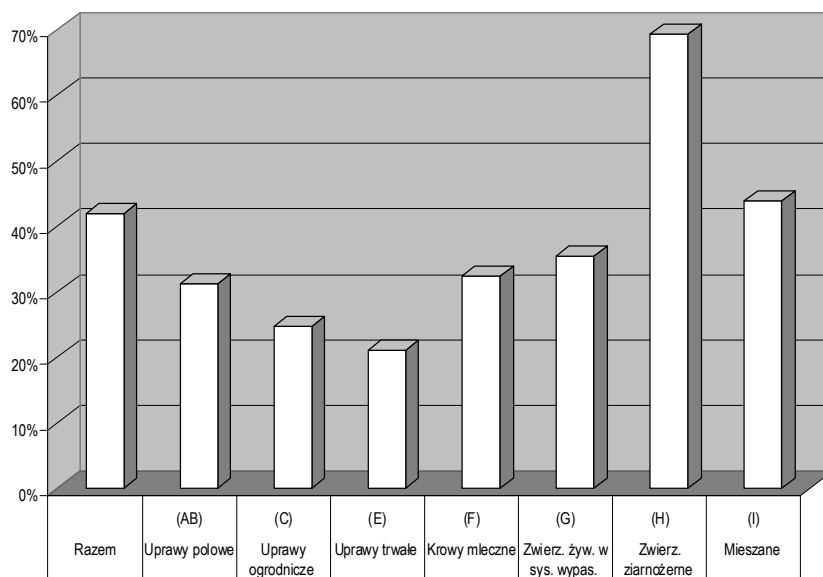

Wykres 14 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych**

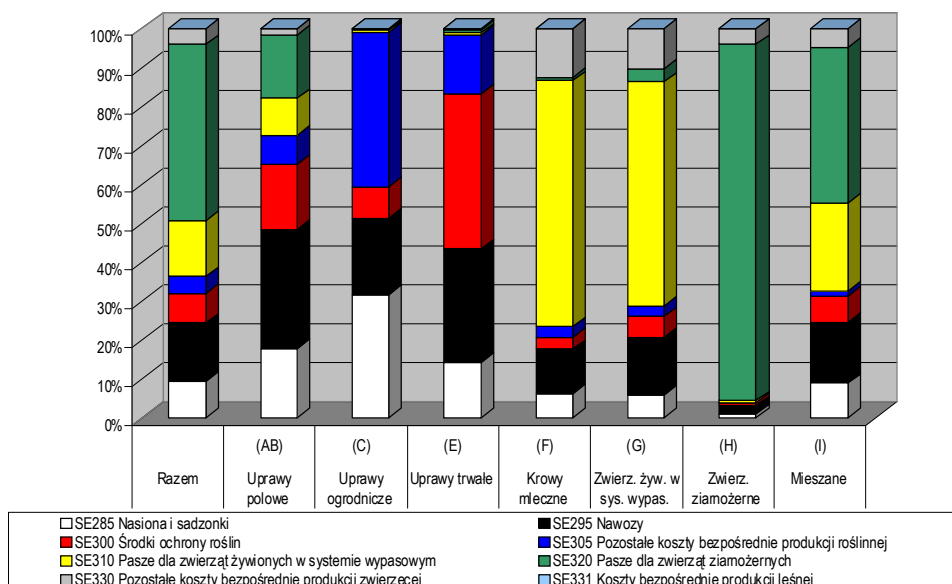

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły prawie 70% wartości produkcji. W pozostałych typach koszty te kształtowały się na poziomie 20 - 45% produkcji ogółem. Najniższy ich udział, wynoszący niewiele ponad 21% daje się zaobserwować w typie rolniczym uprawy trwałe. Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami były: zakupy pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H) oraz koszty nasion, środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, w gospodarstwach ogrodniczych oraz w gospodarstwach o typie E - Uprawy trwałe (patrz: Wykres 15 i Wykres 16).

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

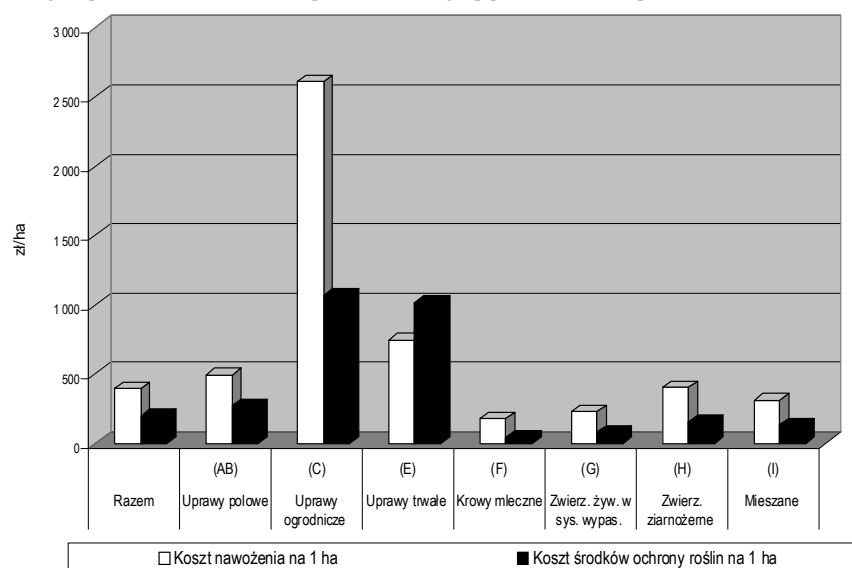
Wykres 16 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 17). Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były prawie 7-krotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw. Wyższym poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe oraz uprawy polowe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą, zwłaszcza w utrzymujących bydło (typy: F i G).

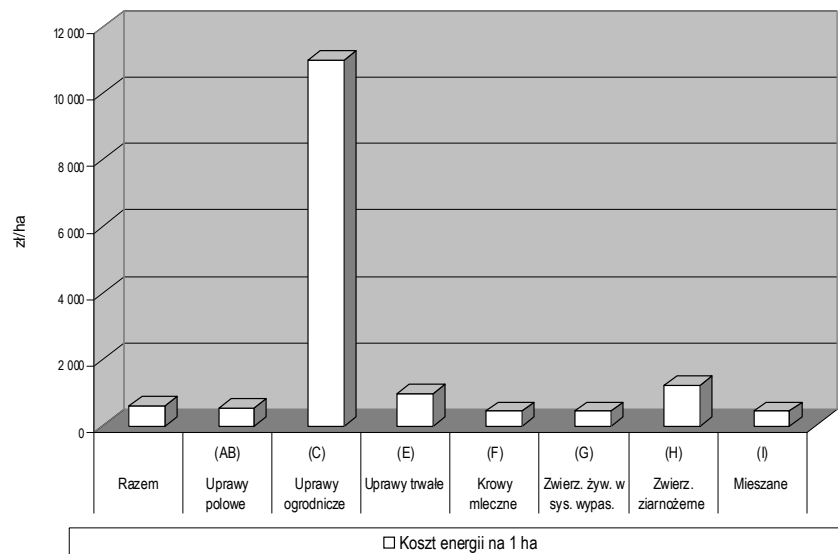
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze oraz uprawy trwałe. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

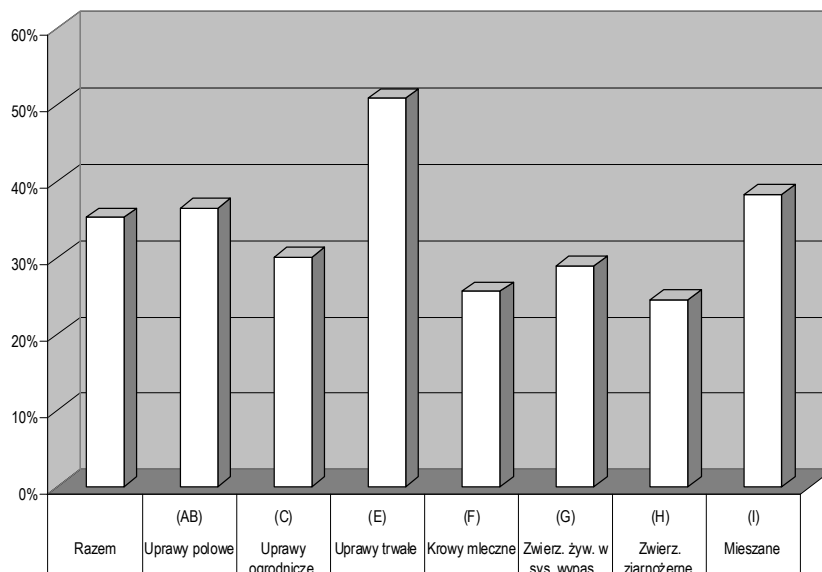
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 18). Wyższe koszty energii i paliw obserwowane były także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych. Jednak w przypadku tych typów rolniczych różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw nie była tak duża jak w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

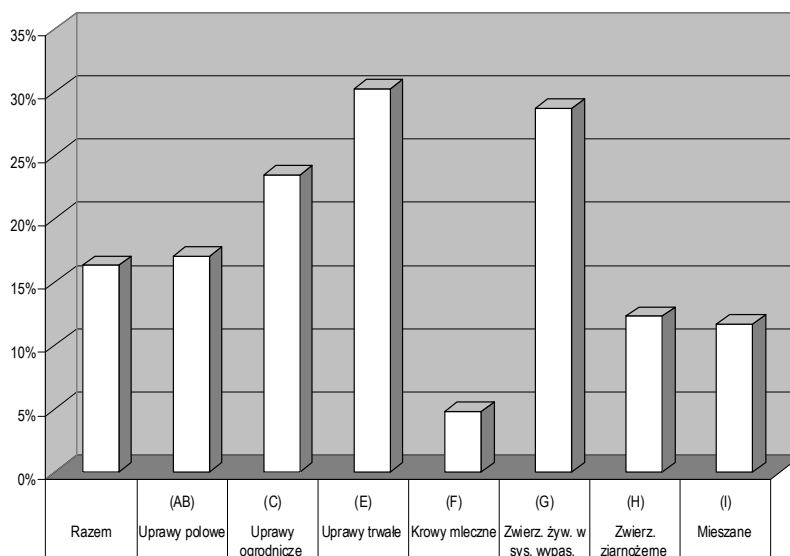
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto (patrz: Wykres 19) był najwyższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (ponad 50%), a najniższy w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych i krow mlecznych (odpowiednio 24,5% i 25,5%). W pozostałych typach rolniczych kształtował się na średnim poziomie dla ogółu gospodarstw.

Wykres 19 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

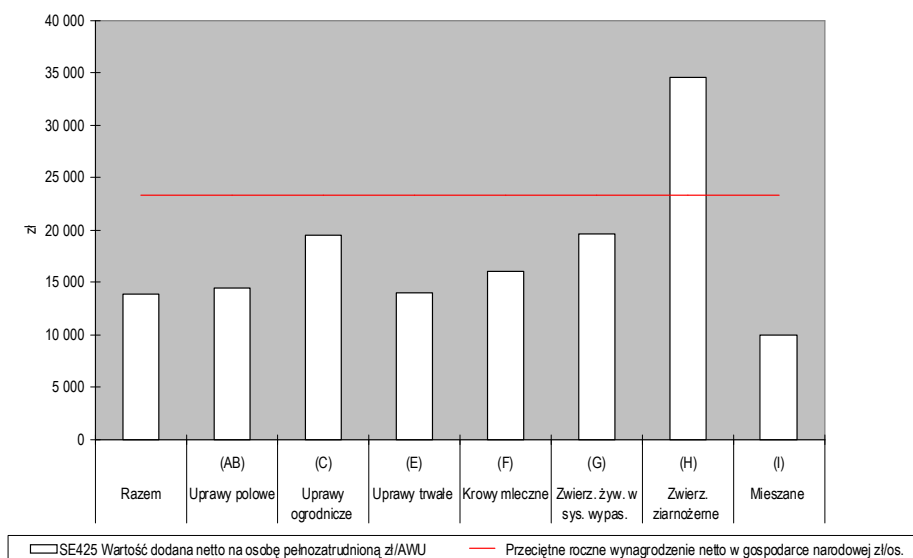
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych ponoszą duże obciążenia w związku z najmem siły roboczej oraz spłatą odsetek od zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

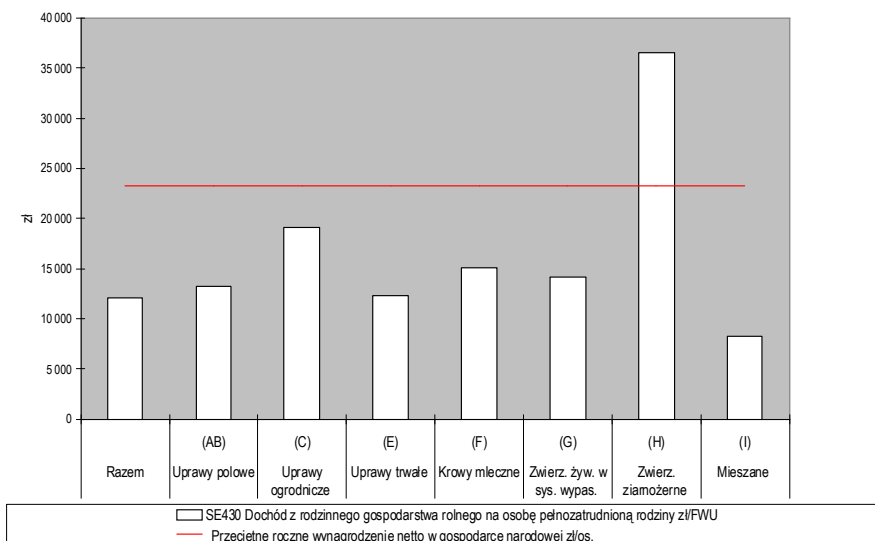
W regionie Małopolska i Pogórze osiągnięta wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (34 543 zł) przewyższała przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (23 330 zł) tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych. W pozostałych typach ta zależność kształtowała się mniej korzystnie, a najgorzej pod tym względem wypadły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, które wypracowały 9 929 zł wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną (patrz: Wykres 21).

Wykres 21 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

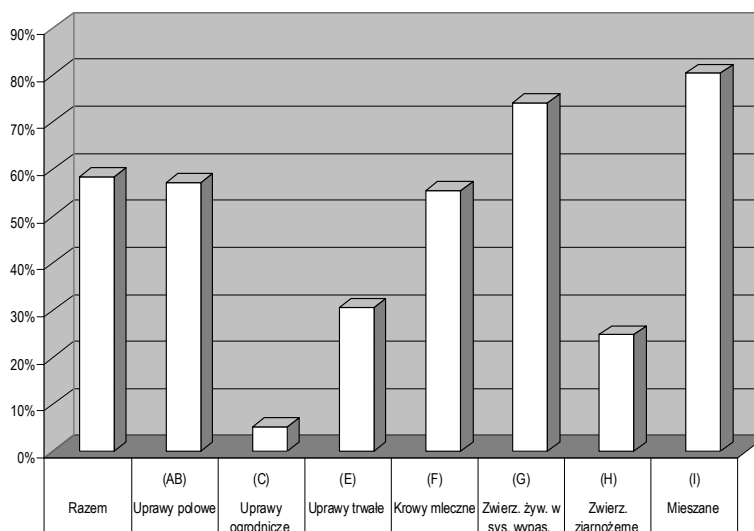
Z kolei Wykres 22 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był również najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (odpowiednio wynosił 8 206 zł i 12 285 zł). Wyższy poziom dochodu od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (23 330 zł) uzyskano tylko w gospodarstwach z typu zwierząt ziarnożernych (36 548 zł).

Wykres 22 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

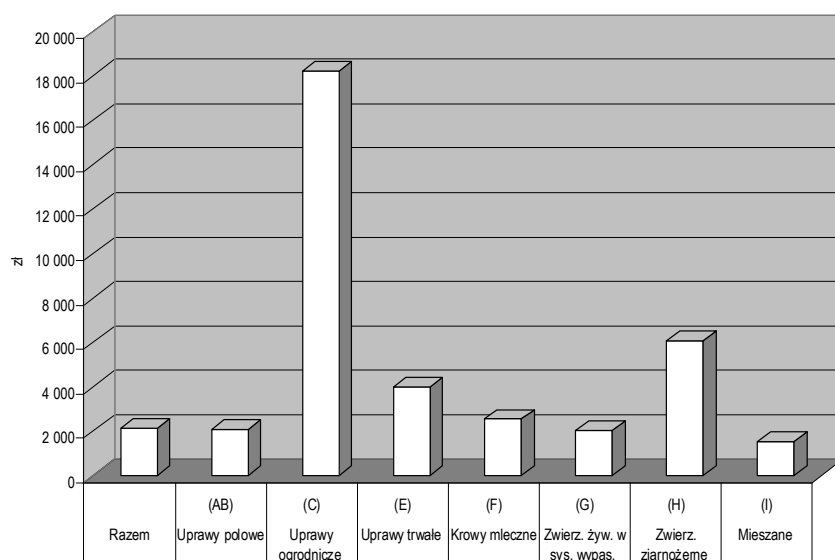
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały relatywnie niższe dochody oraz dysponowały bardzo dużą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 23).

Wykres 23 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

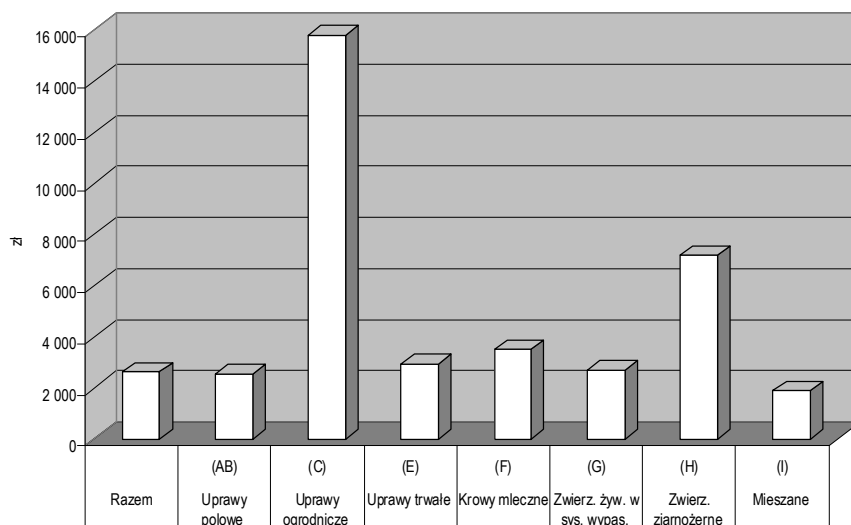

Analizując Wykres 24 i Wykres 25 obserwujemy, że wartość dodana netto na 1 hektar powierzchni użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 18 231 zł i 15 812 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji była niewielka. Gospodarstwa w tym typie w bardzo znikomym stopniu dzierzawiły ziemię. W typie zwierzęta ziarnożerne dochód kształtował się na poziomie 7 188 zł. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych kształtował się na poziomie od 1 883 zł do 3 506 zł.

Wykres 24 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

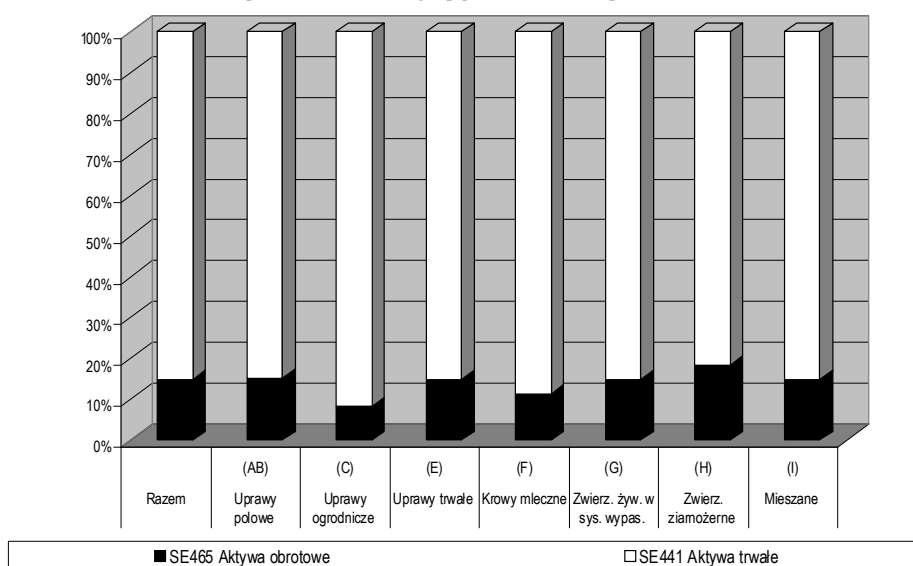

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

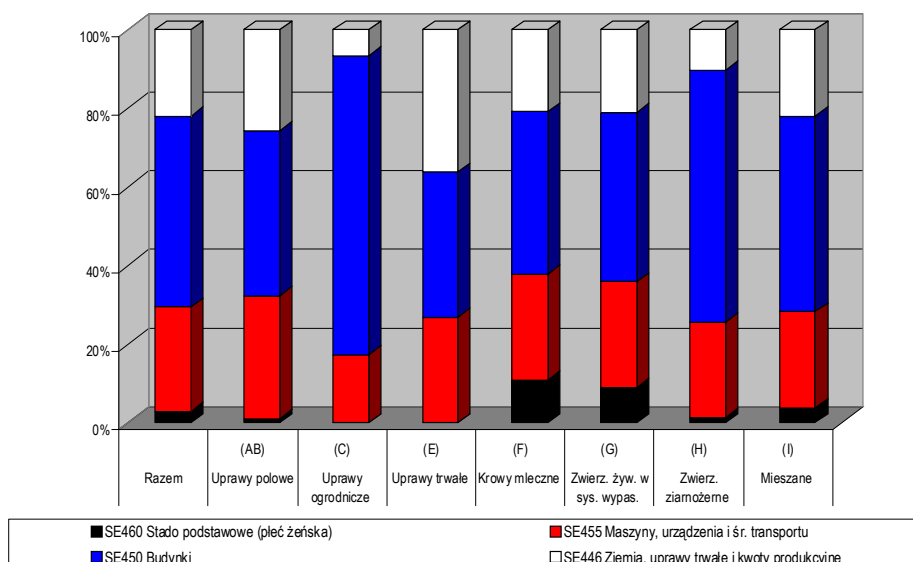
Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo krążenia środków. Polskie gospodarstwa charakteryzują się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, jednak można zauważyć, iż w poszczególnych typach rolniczych struktura aktywów wiąże się z nastawieniem produkcyjnym gospodarstw (patrz: Wykres 26). Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach ogrodniczych i wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego, a najniższy w chowie zwierząt ziarnożernych i w uprawach polowych. Niski udział aktywów obrotowych w gospodarstwach ogrodniczych związany jest w dużym stopniu z faktem, że gospodarstwa te tylko w niewielkim stopniu przechowują wytworzone w gospodarstwie produkty.

Wykres 26 **Struktura aktywów według typów rolniczych**

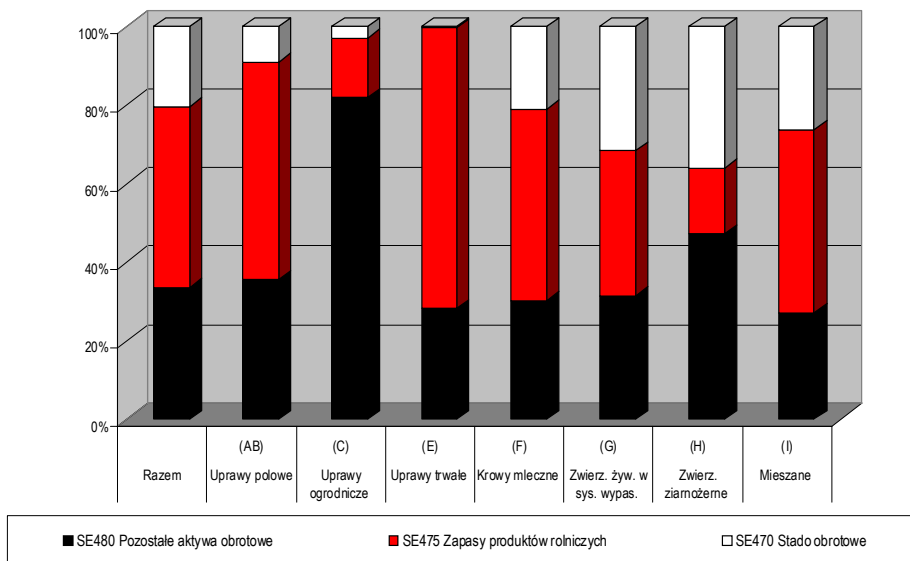
W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych znaczny udział mają budynki i budowle (patrz: Wykres 27). Szczególnie było to widoczne w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodnich, w których budynki i budowle, stanowiące głównie osłonę dla uprawianych roślin, decydują o możliwościach produkcyjnych. Również bardzo dużym udziałem budynków i budowli charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. Ziemia, jako podstawowy środek produkcji w rolnictwie, miała największy udział w gospodarstwach sadowniczych (typ E) oraz nastawionych na uprawy polowe. W gospodarstwach ogrodnich ziemia stanowiła zaledwie kilka procent środków trwałych. W typach utrzymujących dużo bydła (typy F i G), wyraźnie większą część środków trwałych niż w pozostałych typach gospodarstw utrzymujących zwierzęta, stanowiły zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekraczał kilku procent.

Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych**

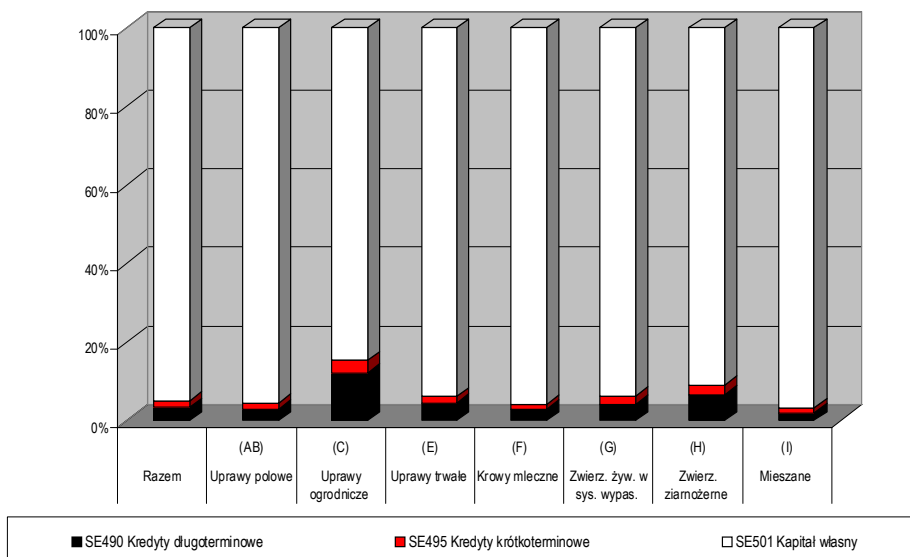
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 28). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw sadowniczych stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodnich pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy z zakupu. Stosunkowo niewielką część środków obrotowych w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta ziarnożerne stanowiły zapasy produktów rolniczych. Ten typ rolniczy charakteryzuje się największym udziałem zwierząt stada obrotowego w strukturze.

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych**

W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny (patrz: Wykres 29). Polskie gospodarstwa charakteryzują się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia obserwuje się w gospodarstwach ogrodniczych (ok. 15%), utrzymujących zwierzęta ziarnożerne (ok. 9%) oraz zajmujących się chowem zwierząt żywnych w systemie wypasowym i wyspecjalizowanych uprawach polowych (po ok. 6%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe, które z punktu widzenia zasad finansowania jest bardziej korzystną częścią zadłużenia, gdyż nie musi być w całości spłacone w ciągu roku.

Wykres 29 **Struktura pasywów według typów rolniczych**

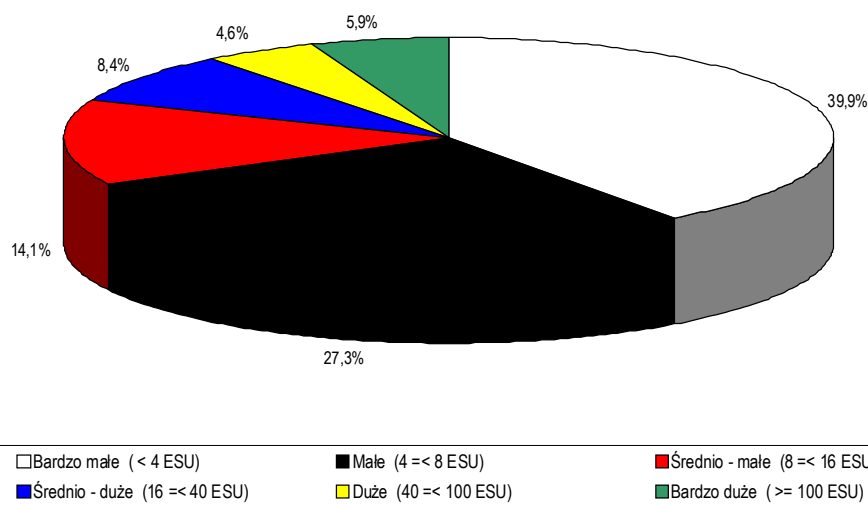

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

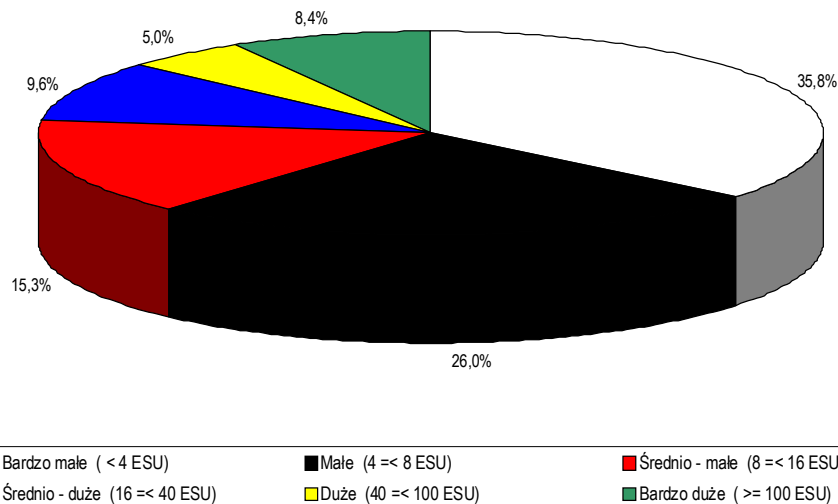
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych i małych znajdowało się ponad 2/3 obszaru użytków rolnych. Łącznie z grupą gospodarstw średnio-małych powierzchnia zajmowana przez gospodarstwa do 16 ESU wyniosła ponad 80%. Gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), stanowiące poniżej 0,2% liczby gospodarstw, posiadały prawie 6% powierzchni (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

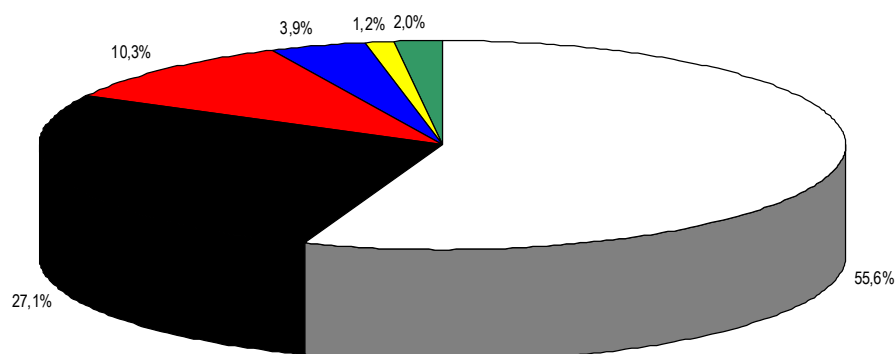
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych zwierząt wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw małych (bardzo małych, małych i średnio-małych; do 16 ESU), gdzie skoncentrowane było prawie 80% pogłowia (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

W przypadku rozkładu nakładów pracy, określonych w osobach przeliczeniowych AWU wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio-małe (do 16 ESU), które skupiały 93% ogółu nakładów (patrz: Wykres 32). Szczególną uwagę zwracają na siebie gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), które gospodarując na około 6% powierzchni dostępnych użytków rolnych (patrz: Wykres 30), poniosły 2% nakładów pracy. Świadczy to o dużej wydajności pracy w tych gospodarstwach.

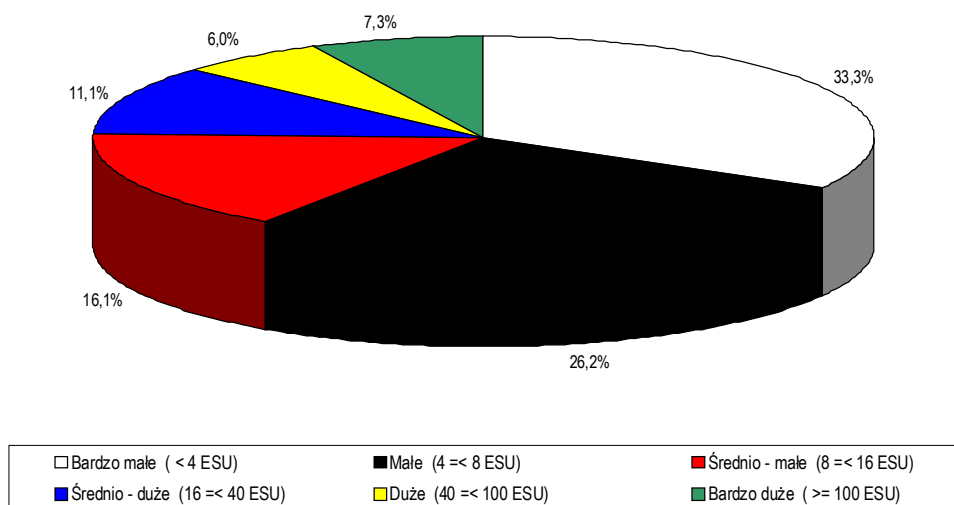
Wykres 32 **Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)**

□ Bardzo małe (< 4 ESU)	■ Małe (4 =< 8 ESU)	■ Średnio - małe (8 =< 16 ESU)
■ Średnio - duże (16 =< 40 ESU)	■ Duże (40 =< 100 ESU)	■ Bardzo duże (>= 100 ESU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysunęły się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (0,2%) wytwarzały aż 7,3% standardowej nadwyżki bezpośredniej. Na drugim biegunie znajdowały się gospodarstwa bardzo małe (61,6% liczby gospodarstw) z 33,3% udziałem w sumie SGM (patrz: Wykres 33).

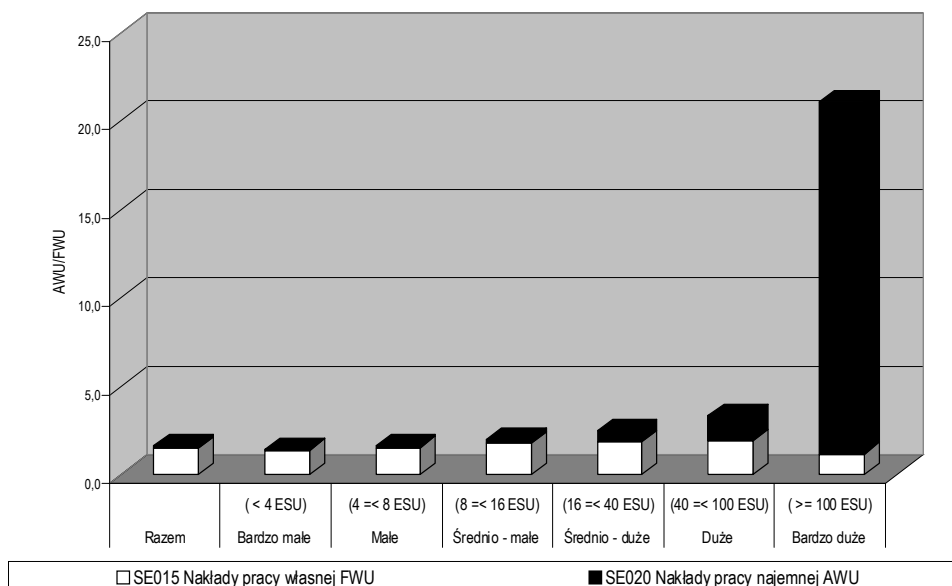
Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

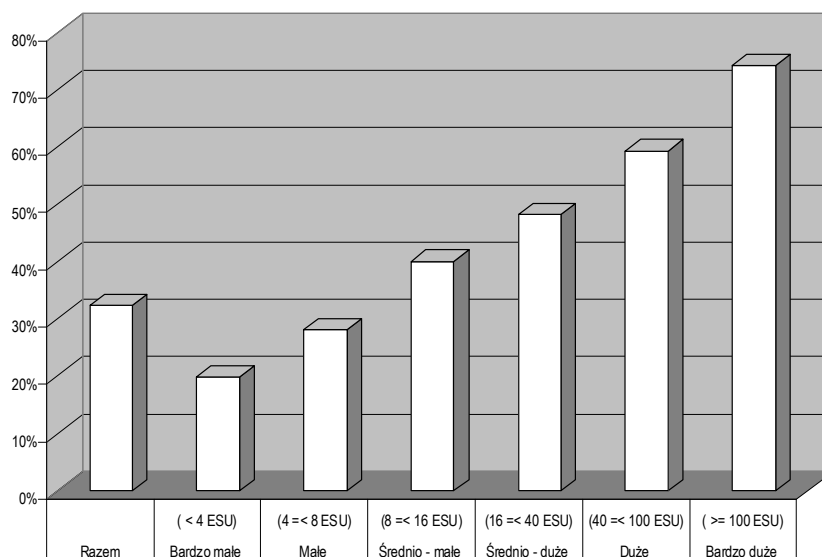
Poziom nakładów pracy zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz gospodarstw dużych i bardzo dużych, powyżej 40 ESU) opierały się głównie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie najmniejszej siły roboczej było na podobnym poziomie jak pracy własnej, a w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) przewaga pracy najmniejszej nad własną była już kilkunastokrotna (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

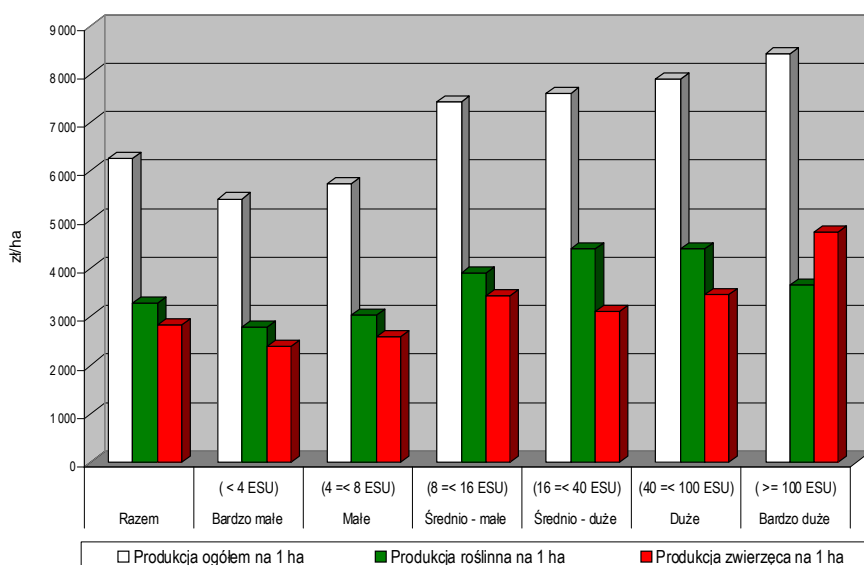
W strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dzierżawy (patrz: Wykres 35) wynosił przeciętnie 32,3% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wartości odpowiednio 59,3% i 74,2%. W gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU) było to niecałe 20%.

Wykres 35 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 36) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa średnio-duże i duże (od 16 do 100 ESU), natomiast najniższy poziom produktywności odnotowano w gospodarstwach bardzo małych poniżej 4 ESU. Przeliczając produkcję zwierzęcą na 1 ha użytków rolnych obserwujemy wzrost produktywności wraz z wielkością ekonomiczną (tylko w gospodarstwach średnio-dużych następuje niewielki spadek). Wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha w gospodarstwach największych ekonomicznie była najwyższa i kształtowała się na poziomie 3 648 zł/ha.

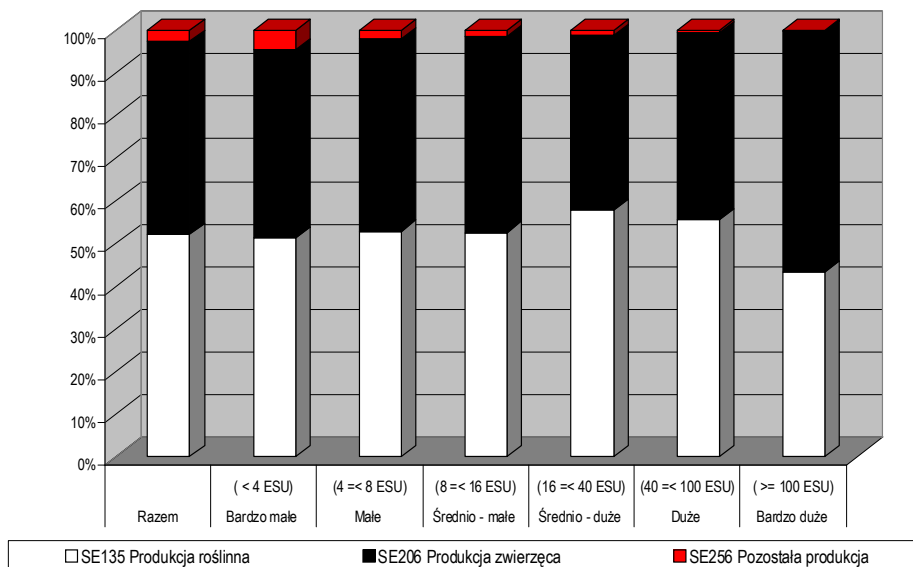
Wykres 36 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji nie wykazywał znaczących odchyłań wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej i wahał się w przedziale od 43 do 57% w przypadku produkcji roślinnej. Odpowiednio kształtował się udział produkcji zwierzęcej, gdyż skala pozostałej produkcji² była minimalna i wynosiła maksymalnie 4,7% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 37).

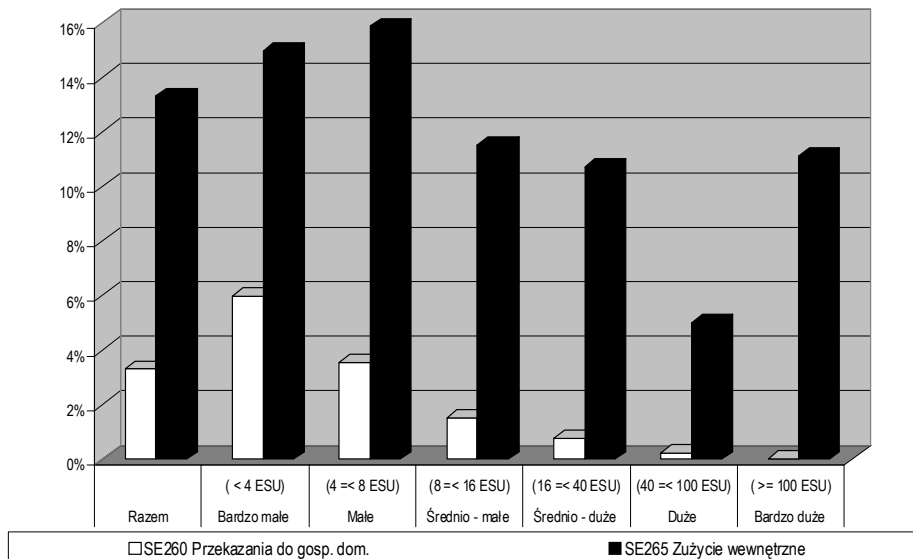
² Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 37 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

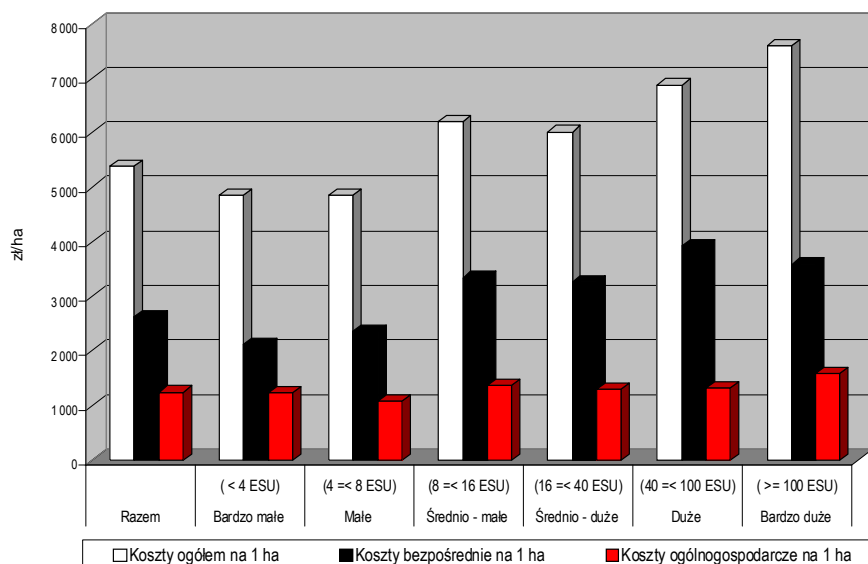
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmowała w strukturze coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne rosło zdecydowanie od około 5,5 tys. zł do ponad 370 tys. zł na gospodarstwo, ale w strukturze produkcji miało coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

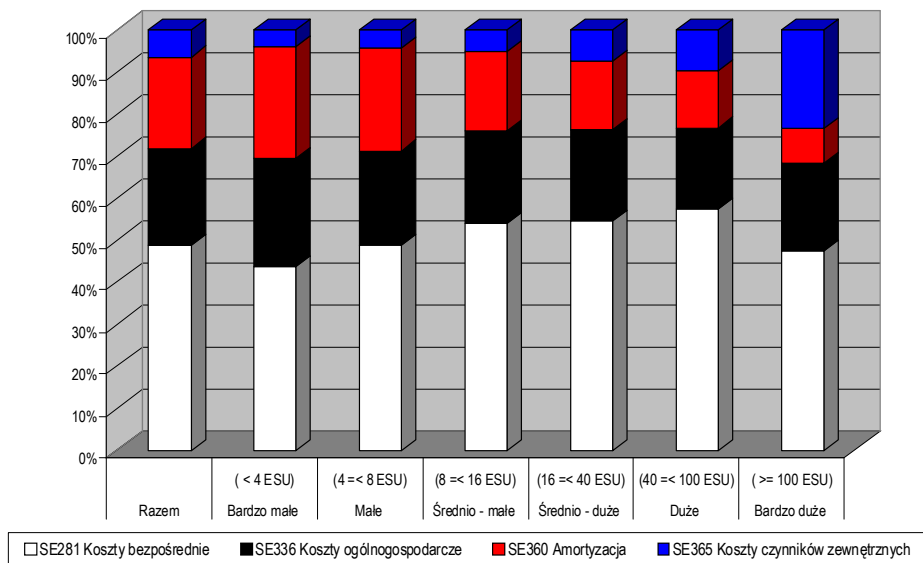
Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 39), generalnie zwiększała się wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Wyjątkiem były gospodarstwa małe (koszty produkcji na 1 ha UR były o prawie 15 zł niższe niż w gospodarstwach bardzo małych) oraz średnio-duże (koszty produkcji na 1 ha UR były o 180 zł niższe niż w gospodarstwach średnio-małych). Podobnie zachowywały się koszty bezpośrednie, jednakże w tym przypadku wyjątek stanowiły gospodarstwa średnio-duże (od 16 do 40 ESU) i bardzo duże (powyżej 100 ESU). Poziom kosztów ogólnogospodarczych wykazywał podobną tendencję jak poziom kosztów ogółem. W przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) koszt ten był najwyższy, co głównie należy wiązać ze wzrostem kosztów energii i paliw.

Wykres 39 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

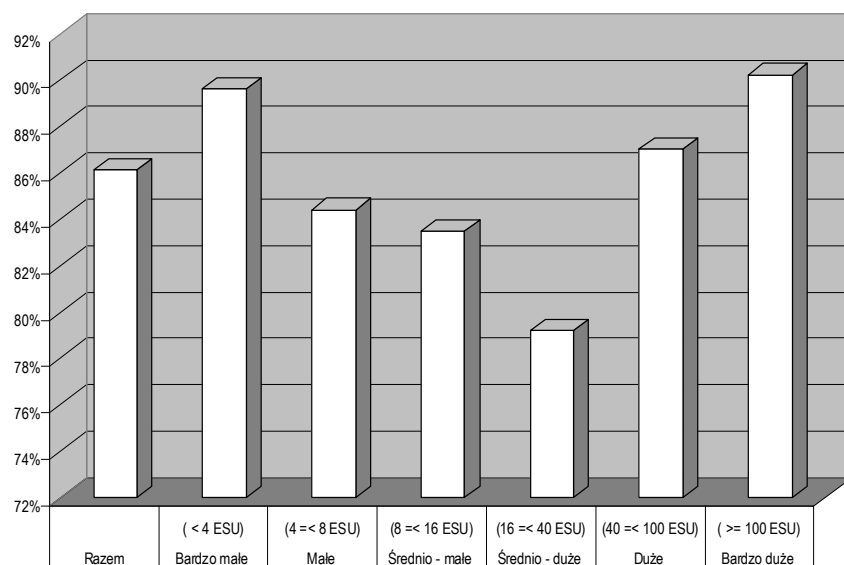
Analizując strukturę kosztów ogółem zaobserwowano, że udział kosztów bezpośrednich w gospodarstwach do 100 ESU zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (od 44% do 57%). Powyżej 100 ESU następował spadek ich udziału do 47%. Jest to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych w miarę wzrostu skali gospodarowania. Podobnie jest z amortyzacją, której udział w kosztach malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych) zmniejszały dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

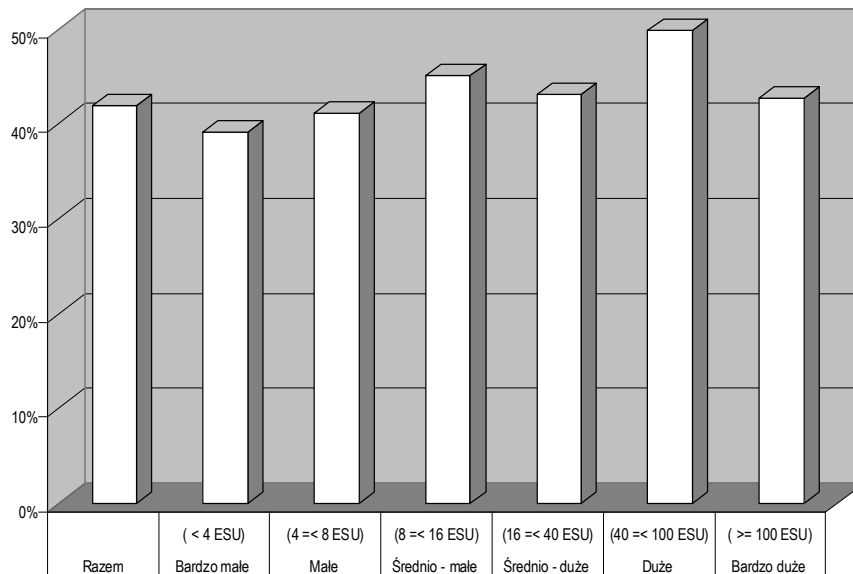
Najwyższą relację kosztów ogółem do wartości produkcji ogółem odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (do 4 ESU) i w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU). Oznacza to, że produkcja w tych gospodarstwach była najmniej opłacalna biorąc pod uwagę relację cen rolnych. Najkorzystniejszą relację osiągnęły gospodarstwa średnio-duże, w których dla wytworzenia 100 złotych produkcji, gospodarstwo musiało wydatkować niecałe 80 zł kosztów (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej**

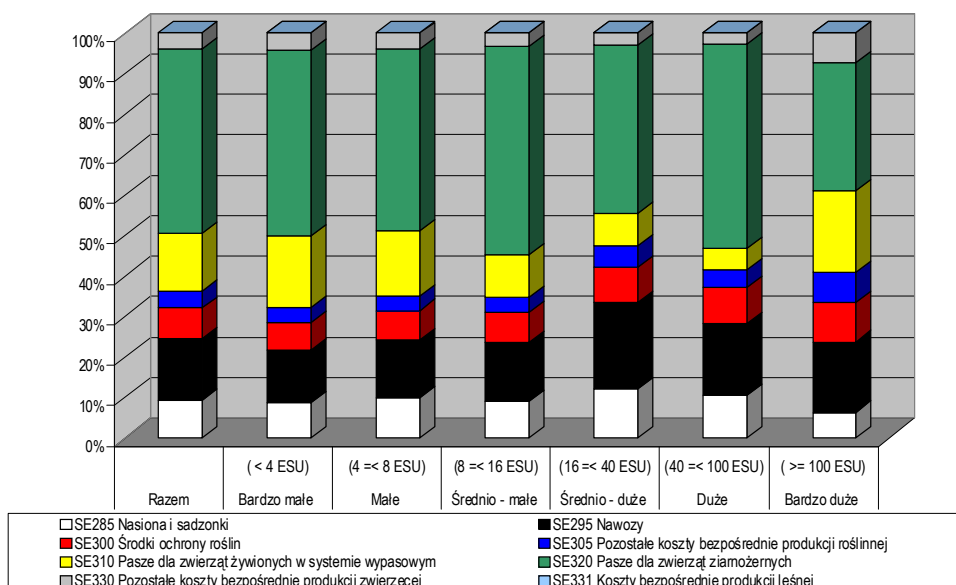
W przypadku gospodarstw małych (do 16 ESU) i dużych (40 - 100 ESU) relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wykazywała tendencję rosnącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Poczynając od gospodarstw bardzo małych, gdzie wynosiła niecałe 40%, relacja ta rosła w miarę zwiększania skali produkcji osiągając prawie 50% w przypadku gospodarstw dużych. Dla gospodarstw średnio-dużych (od 16 do 40 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wyniosła około 43% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

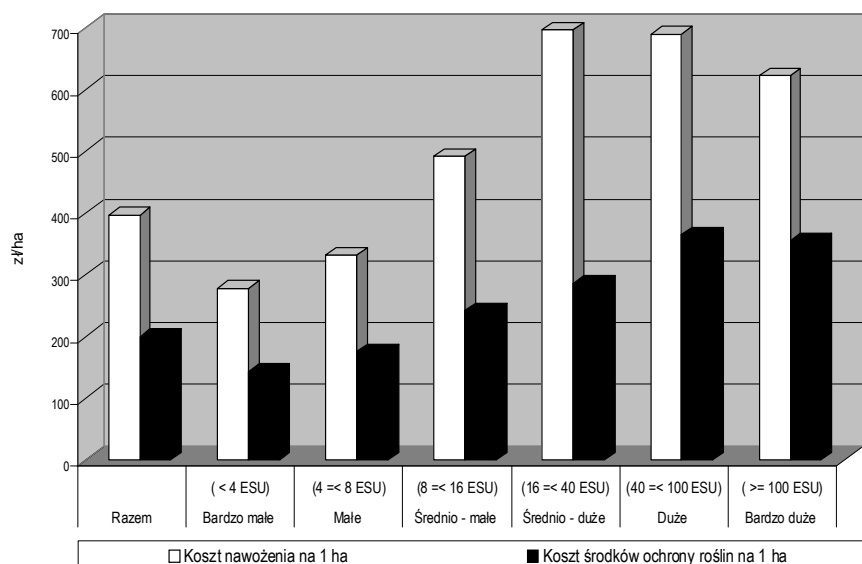
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, stanowiły koszty pasz dla trzody chlewnej i drobiu, które w przypadku gospodarstw średnio-małych wyniosły ponad 51%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów ze średnio 15% udziałem (nieco większym, około 21% w gospodarstwach średnio-dużych) oraz koszty środków ochrony roślin wymiennie z kosztami pasz zwierząt żywionych systemem wypasowym (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

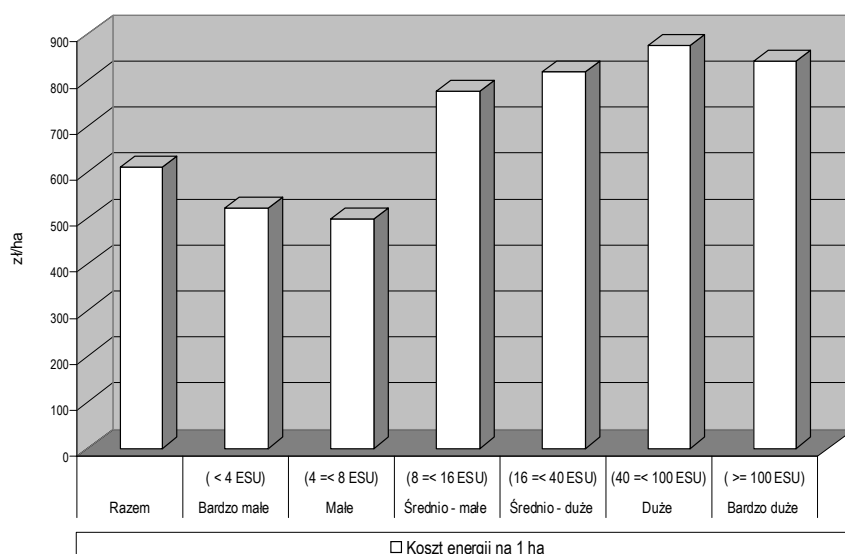
W gospodarstwach małych i średnio-dużych (do 40 ESU) koszty nawożenia oraz koszty ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych rosną w miarę zwiększania skali produkcji (patrz: Wykres 44). W przypadku gospodarstw średnio-dużych były one ponad 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 4 ESU). W przypadku gospodarstw dużych i bardzo dużych następował nieznaczny spadek kosztów nawożenia na 1 ha.

Wykres 44 Koszt nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

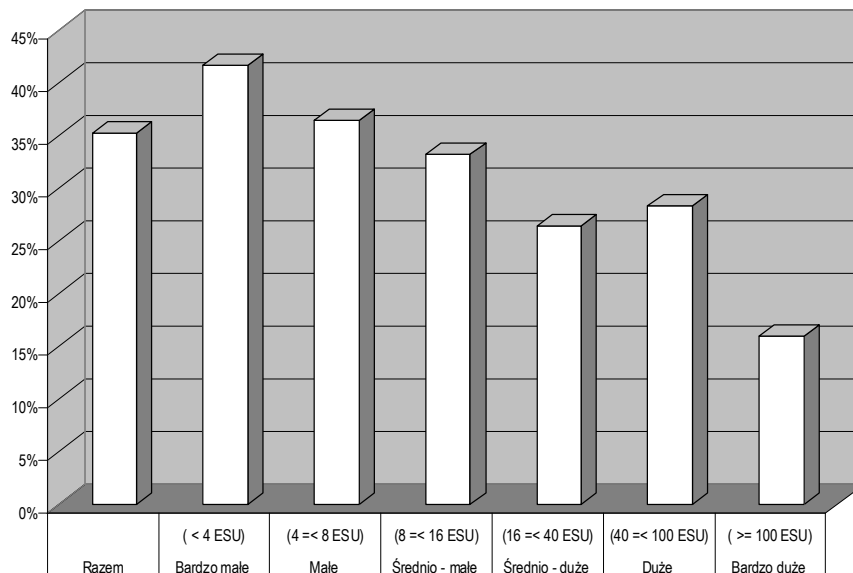
Koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych w przypadku gospodarstw od 4 do 100 ESU rosną wraz z wielkością ekonomiczną. Najwyższe koszty energii elektrycznej i paliw były ponoszone przez grupę gospodarstw dużych - 875 zł na 1 ha (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

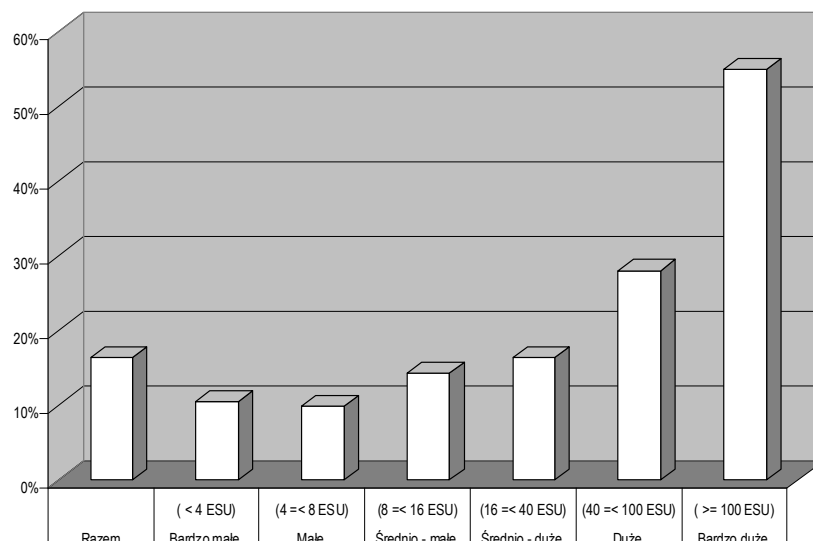
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Jedynie w przypadku gospodarstw dużych udział amortyzacji był większy niż w przypadku gospodarstw średnio-dużych. Stosunek procentowy dla gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) wyniósł około 42%, natomiast dla gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) niecałe 16% (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

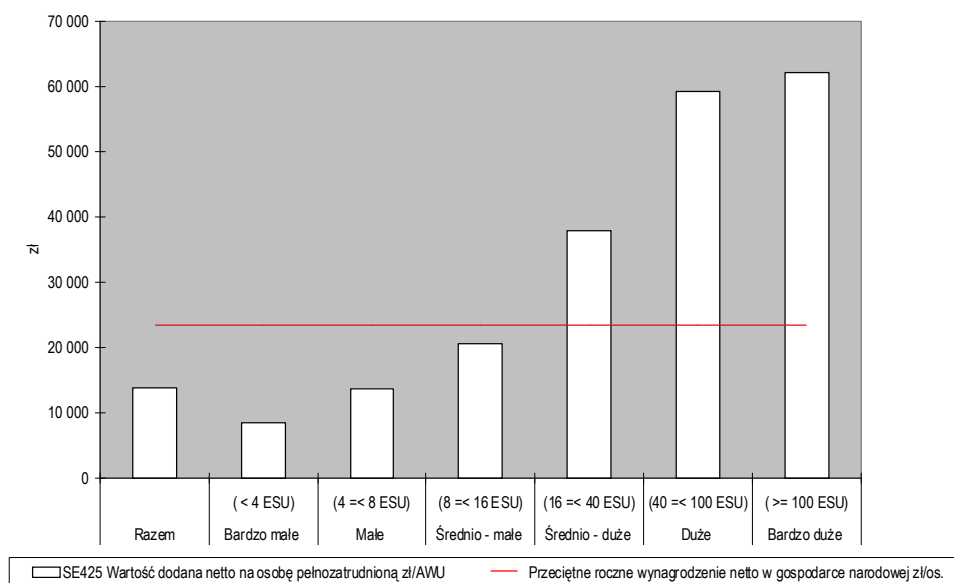
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa powyżej 100 ESU. Udział ten (prawie 55%) był w ich przypadku dwukrotnie większy niż w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania przez te gospodarstwa czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów oraz dzierżawy ziemi. Były one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

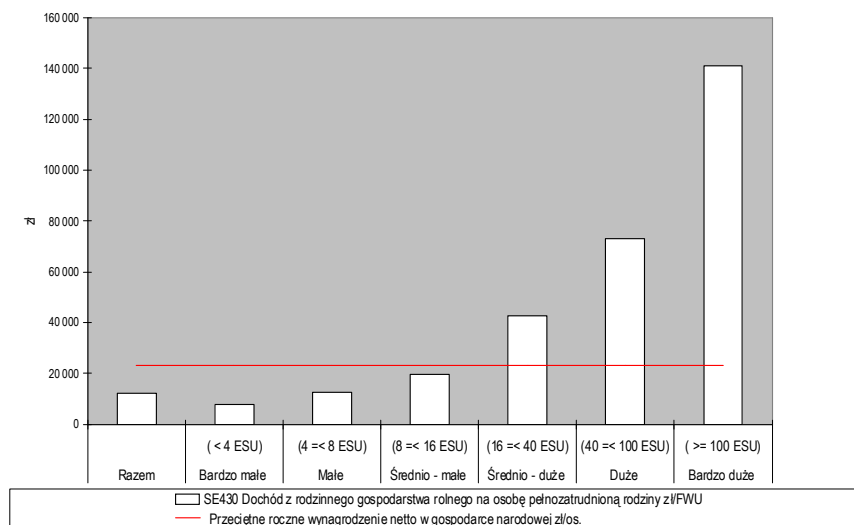
W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną nie pokrywała przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Wystąpiły jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 16 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały WDN przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto, podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła niewiele ponad 36% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

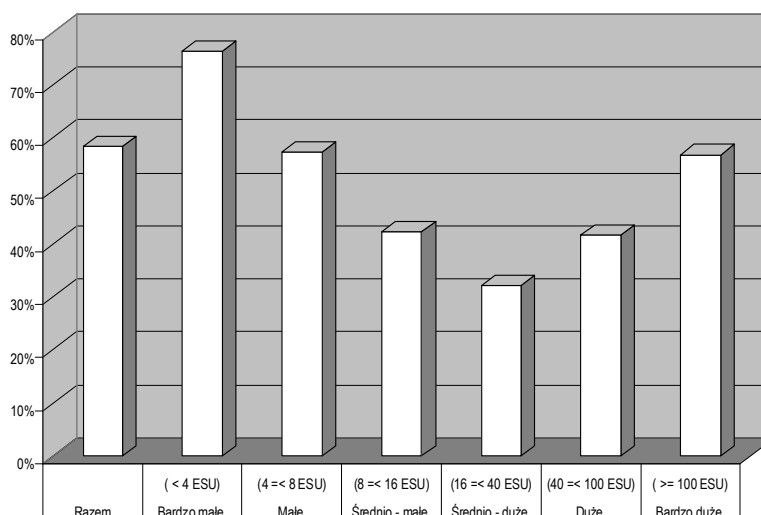
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Tutaj również granicą było 16 ESU, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był sześciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 49).

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

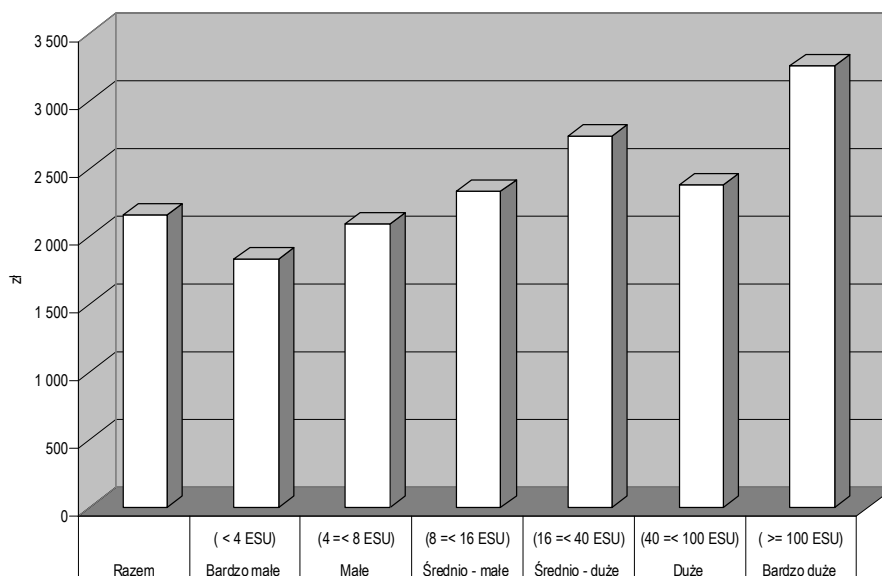
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie (ponad 76%) występował w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spadał, osiągając poziom 32% w przypadku gospodarstw średnio-dużych. Natomiast w gospodarstwach powyżej 40 ESU udział dopłat wzrastał do poziomu 57 % w przypadku gospodarstw największych (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

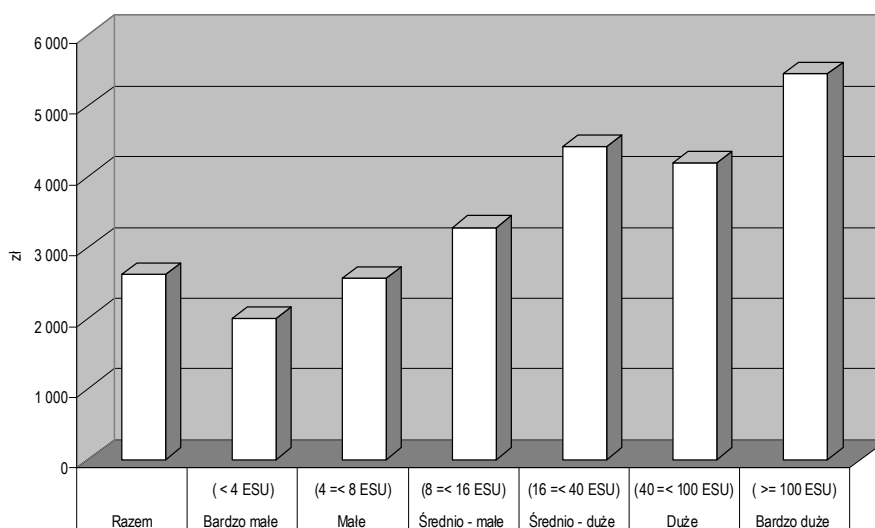
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z wykorzystania czynników zewnętrznych. Wartość ta największa była w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) i wyniosła 3,3 tys. zł/ha – dla porównania w gospodarstwach najmniejszych było to 1,8 tys. zł/ha (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

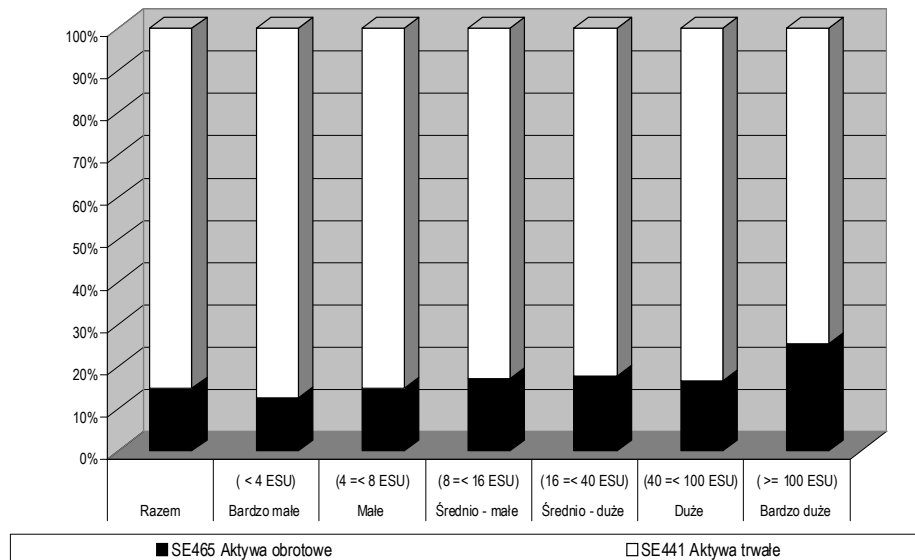
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 ha własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie poprzednim. Wartość dochodu osiągnięta przez gospodarstwa największe wynosząca prawie 5,5 tys. zł ponad dwukrotnie przewyższa wartość osiągniętą w grupie gospodarstw małych (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

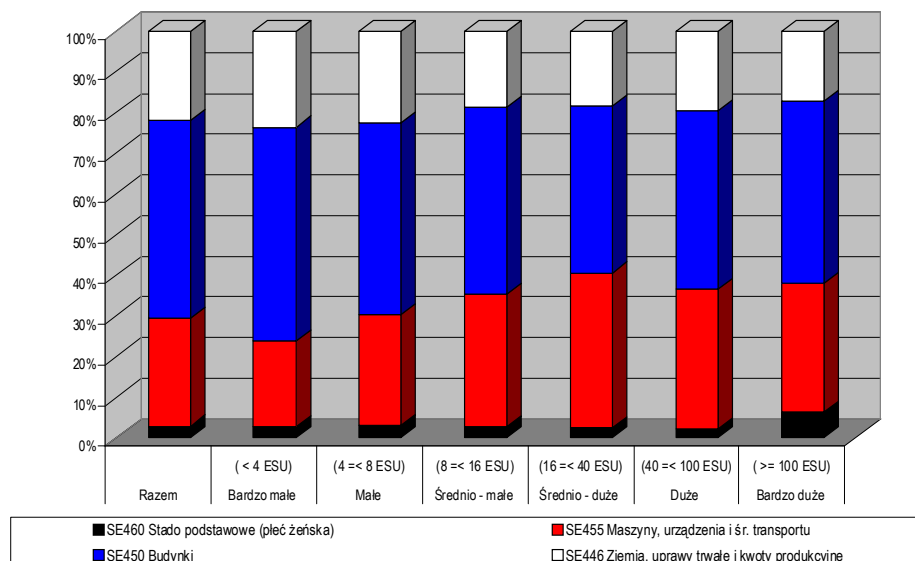
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 53). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa duże były w korzystniejszej sytuacji. Było to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (patrz: Wykres 35).

Wykres 53 **Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej**

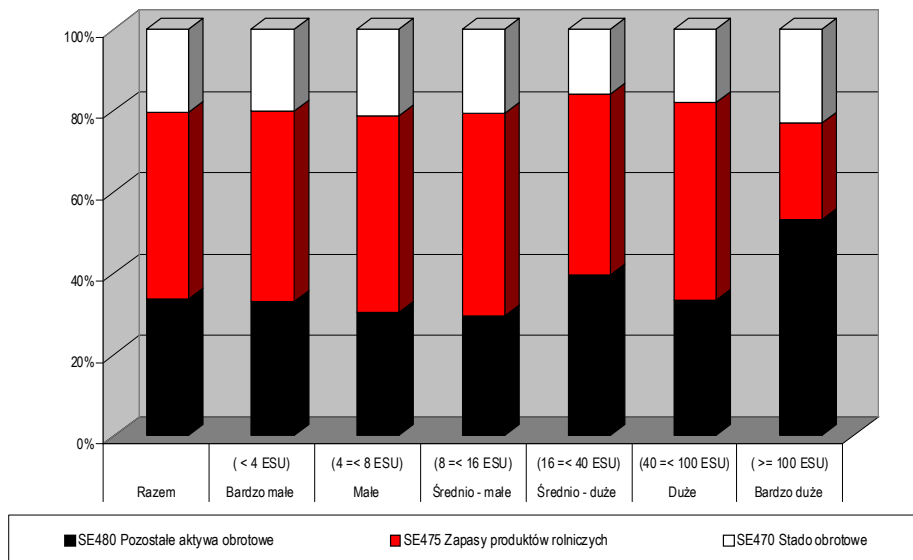
W strukturze aktywów trwałych gospodarstw mniejszych ekonomicznie dominowały budynki i budowle, a ich udział wyraźnie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 54). Rósł natomiast udział maszyn, urządzeń i środków transportu. Udział ziemi, upraw trwałych i kwot produkcyjnych utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie, chociaż w gospodarstwach bardzo małych i małych był nieznacznie wyższy.

Wykres 54 **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

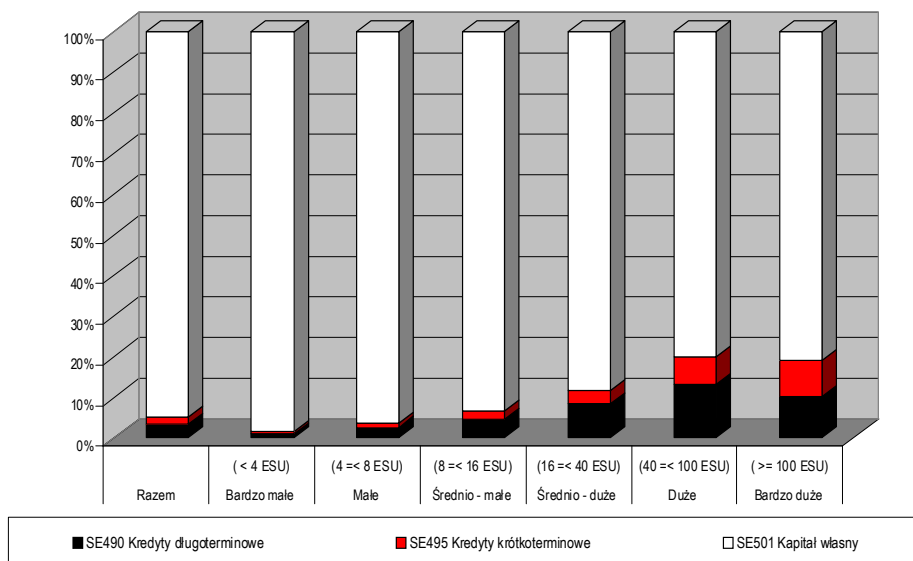
W strukturze aktywów obrotowych małych i średnich gospodarstw dominowały zapasy produktów rolniczych, w gospodarstwach największych (ponad 100 ESU) pozostałe aktywa obrotowe, których znaczną część stanowiły zapasy z zakupu (patrz: Wykres 55). Stado obrotowe najmniejszy udział miało w gospodarstwach średnio-dużych oraz dużych.

Wykres 55 **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 56). Im większe były ekonomicznie gospodarstwa, tym większy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie największych gospodarstw (powyżej 100 ESU) wynosiło prawie 20%, przy czym ponad połowę kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe. Najniższy poziom zadłużenia wystąpił w gospodarstwach małych (poniżej 8 ESU), w których prawie 70% zobowiązań stanowiły kredyty długoterminowe.

Wykres 56 **Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (18 232 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU (3 253 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (1 526 zł) oraz gospodarstwa od 4 do 8 ESU (1 829 zł).
2. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw ustalonych na podstawie trzech różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (36 548 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (140 882 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa mieszane (8 206 zł) oraz gospodarstwa poniżej 4 ESU (7 698 zł).
3. Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (23 330 zł/osobę w 2008 roku) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 16 ESU.
4. Analizując strukturę pasywów należy zauważyć, że najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku mają gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, natomiast najbardziej zadłużone są gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich oraz gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 40 do 100 ESU, przy czym ponad 2/3 kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe.
5. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB